

Розділ II

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА НАВКОЛИШНЄ ПРИРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Тема 2. Природоохоронне законодавство

2.1. Законодавчі акти України про охорону атмосферного повітря, гідросфери та літосфери

2.1.1. *Вимоги Закону України «Про охорону атмосферного повітря» [7, с. 56–70]*

Атмосферне повітря – життєво важливий компонент навколишнього природного середовища, який являє собою природну суміш газів, що знаходиться за межами жилих, виробничих та інших приміщень.

Охорона атмосферного повітря – система заходів, пов'язаних із збереженням, поліпшенням та відновленням стану атмосферного повітря, запобіганням та зниженням рівня його забруднення та впливу на нього хімічних сполук.

Забруднення атмосферного повітря – зміна складу і властивостей атмосферного повітря в результаті надходження або утворення в ньому фізичних, біологічних факторів і хімічних сполук, що можуть несприятливо впливати на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Забруднююча речовина – речовина хімічного або біологічного походження, що присутня або надходить в атмосферне повітря і може прямо або опосередковано справляти негативний вплив на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Викид – надходження в атмосферне повітря забруднюючих речовин або суміші таких речовин.

Нормативи екологічної безпеки атмосферного повітря – група нормативів, дотримання яких запобігає виникненню небезпеки для здоров'я людини та стану навколишнього природного середовища від впливу шкідливих чинників атмосферного повітря.

Норматив вмісту забруднюючої речовини у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувного джерела – гранично допустима кількість забруднюючої речовини у відпрацьованих газах пересувного джерела, що відводиться в повітря.

Технологічний норматив допустимого викиду забруднюючої речовини – граничнодопустимий викид забруднюючої речовини або суміші цих речовин, який визначається у місці його виходу з устаткування.

Норматив якості атмосферного повітря – критерій якості атмосферного повітря, який відображає гранично допустимий вміст забруднюючих речовин в атмосферному повітрі і за якого відсутній негативний вплив на здоров'я людини та стан навколишнього природного середовища.

Джерело викиду – об'єкт (підприємство, цех, агрегат, установка, транспортний засіб тощо), з якого надходить в повітря забруднююча речовина або суміш таких речовин.

Стаття 28. Державний контроль у галузі охорони атмосферного повітря.

Державний контроль у галузі охорони атмосферного повітря здійснюється спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його територіальними органами, а також іншими спеціально уповноваженими на це органами виконавчої влади.

Стаття 29. Виробничий контроль за охороною атмосферного повітря.

Виробничий контроль за охороною атмосферного повітря здійснюється підприємствами, установами, організаціями та громадянами – суб'єктами підприємницької діяльності в процесі їх господарської та іншої діяльності, якщо вона робить шкідливий вплив на стан атмосферного повітря.

Стаття 30. Громадський контроль охорони атмосферного повітря.

Громадський контроль у галузі охорони атмосферного повітря здійснюється громадськими інспекторами охорони навколишнього природного середовища відповідно до Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».

2.1.2. Основні положення Водного кодексу України [7, с. 71–94]

Вода дренажна – вода, яка профільтрувалася з території та відводиться за допомогою дренажної системи з метою зниження рівня ґрунтових вод.

Вода зворотна – вода, що повертається за допомогою технічних споруд і засобів з господарської ланки кругообігу води в його природні ланки у вигляді стічної, шахтної, кар'єрної чи дренажної води.

Вода стічна – вода, що утворилася в процесі господарсько-побутової і виробничої діяльності (крім шахтної, кар'єрної і дренажної води), а також відведена з забудованої території, на якій вона утворилася внаслідок випадання атмосферних опадів.

Води підземні – води, що знаходяться нижче рівня земної поверхні в товщах гірських порід верхньої частини земної кори в усіх фізичних станах.

Води поверхневі – води різних водних об'єктів, що знаходяться на земній поверхні.

Водний об'єкт – природний або створений штучно елемент навколишнього природного середовища, в якому зосереджуються води (море, річка, озеро, водосховище, ставок, канал, водоносний горизонт).

Водні ресурси – обсяги поверхневих, підземних і морських вод певної території.

Водокористування – використання вод (водних об'єктів) для задоволення потреб населення, промисловості, сільського господарства, транспорту та інших галузей господарства, включаючи право на забір води, скидання стічних вод та інші види використання вод (водних об'єктів).

Водосховище – штучна водойма місткістю більше 1 млн кубічних метрів, збудовано для створення запасу води та регулювання її стоку.

Граничнодопустима концентрація (ГДК) речовини у воді – встановлений рівень концентрації речовини у воді, вище якого вода вважається непридатною для конкретних цілей водокористування.

Граничнодопустимий скид (ГДС) речовини – маса речовини у зворотній воді, що є максимально допустимою для відведення за встановленим режимом даного пункту водного об'єкта за одиницю часу.

Зона санітарної охорони – територія і акваторія, де запроваджується особливий санітарно-епідеміологічний режим з метою запобігання погіршенню якості води джерел централізованого господарсько-питного водопостачання, а також з метою забезпечення охорони водопровідних споруд.

Якість води – характеристика складу і властивостей води, яка визначає її придатність для конкретних цілей використання.

Стаття 19. Державний контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів.

Державний контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів здійснюється Кабінетом Міністрів України, державними органами охорони навколишнього природного середовища, іншими спеціально уповноваженими органами відповідно до законодавства України.

Стаття 20. Громадський контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів.

Громадський контроль за використанням і охороною вод та відтворенням водних ресурсів здійснюється громадськими інспекторами охорони навколишнього природного середовища, повноваження яких визначаються положенням, що затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів.

Стаття 44. Обов'язки водокористувачів.

Водокористувачі зобов'язані:

1. Економно використовувати водні ресурси, дбати про їх відтворення і поліпшення якості вод.

2. Використовувати воду (водні об'єкти) відповідно до цілей та умов їх надання.

3. Дотримувати встановлені нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих речовин та встановлених лімітів забору води, лімітів використання води та лімітів скидання забруднюючих речовин, а також санітарних та інших вимог щодо впорядкування своєї території.

4. Використовувати ефективні сучасні технічні засоби і технології для утримання своєї території в належному стані, а також здійснювати заходи щодо запобігання забрудненню водних об'єктів стічними (дощовими, сніговими) водами, що відводяться з неї.

5. Не допускати порушення прав, наданих іншим водокористувачам, а також заподіяння шкоди господарським об'єктам та об'єктам навколишнього природного середовища.

6. Утримувати в належному стані зони санітарної охорони джерел питного та господарсько-побутового водопостачання, прибережні захисні смуги, смуги відведення, берегові смуги водних шляхів, очисні та інші водогосподарські споруди та технічні пристрої.

7. Здійснювати облік забору та використання вод, вести контроль за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти зворотних вод і забруднюючих речовин та за якістю води водних об'єктів у контрольних створах, а також подавати відповідним органам звіти в порядку, визначеному цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

8. Здійснювати погоджені у встановленому порядку технологічні, лісомеліоративні, агротехнічні, гідротехнічні, санітарні та інші заходи щодо охорони вод від вичерпання, поліпшення їх стану, а також припинення скидання забруднених стічних вод.

9. Здійснювати спеціальне водокористування лише за наявності відповідного дозволу.

10. Безперешкодно допускати на свої об'єкти державних інспекторів спеціально уповноважених державних органів у галузі використання, охорони та відтворення водних ресурсів, а також громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища, які здійснюють перевірку додержання вимог водного законодавства, і надавати їм необхідну інформацію.

11. Своєчасно сплачувати збори за спеціальне водокористування та інші збори відповідно до чинного законодавства.

12. Своєчасно інформувати місцеві Ради, державні органи охорони навколишнього природного середовища та санітарного нагляду про виникнення аварійних забруднень.

13. Здійснювати невідкладні роботи, пов'язані з ліквідацією наслідків аварій, які можуть спричинити погіршення якості води, та надавати необхідні засоби для ліквідації аварій на об'єктах інших водокористувачів у порядку, встановленому законодавством.

14. Виконувати інші обов'язки щодо використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів згідно із законодавством.

Стаття 48. Спеціальне водокористування.

Спеціальне водокористування – це забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, використання води та скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти, включаючи забір води та скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів.

Спеціальне водокористування здійснюється юридичними і фізичними особами насамперед для задоволення питних потреб населення, а також для господарсько-побутових, лікувальних, оздоровчих, сільськогосподарських, промислових, транспортних, енергетичних, рибогосподарських та інших державних і громадських потреб.

Не належать до спеціального водокористування:

- пропуск води через гідровузли (крім гідроенергетичних);
- подача (перекачування) води водокористувачам у маловодні регіони;
- усунення шкідливої дії вод (підтоплення, засолення, заболочення);
- використання підземних вод для вилучення корисних компонентів;
- вилучення води з надр разом із видобуванням корисних копалин;
- виконання будівельних, днопоглиблювальних і вибухових робіт;
- видобування корисних копалин і водних рослин;
- прокладання трубопроводів і кабелів;
- проведення бурових, геологорозвідувальних робіт;
- інші роботи, які виконуються без забору води та скидання зворотних вод.

2.1.3. Вимоги Земельного кодексу України [7, с. 95–124]

Стаття 19. Категорії земель.

1. Землі України за основним цільовим призначенням поділяються на такі категорії:

- а) землі сільськогосподарського призначення;
- б) землі житлової та громадської забудови;
- в) землі природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення;
- г) землі оздоровчого призначення;

- д) землі рекреаційного призначення;
- е) землі історико-культурного призначення;
- ж) землі лісового фонду;
- з) землі водного фонду;
- і) землі промисловості, транспорту, зв'язку, енергетики, оборони та іншого призначення.

Стаття 77. Землі оборони.

1. **Землями оборони** визнаються землі, надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військово-навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, утворених відповідно до законодавства України.

2. Ці землі можуть перебувати у державній та комунальній власності.

3. Навколо військових та інших оборонних об'єктів у разі необхідності створюються захисні, охоронні та інші зони з особливими умовами користування.

4. Порядок використання земель оборони встановлюється законом.

Стаття 96. Обов'язки землекористувачів.

1. Землекористувачі зобов'язані:

- а) забезпечувати використання землі за цільовим призначенням;
- б) дотримуватися вимог законодавства про охорону довкілля;
- в) своєчасно сплачувати земельний податок або орендну плату;
- г) не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів;
- д) підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі;
- е) своєчасно надавати відповідним органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів у порядку, встановленому законом;
- ж) дотримуватися правил добросусідства та обмежень, пов'язаних зі встановленням земельних сервітутів та охоронних зон;
- з) зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем.

2. Законом можуть бути встановлено і інші обов'язки землекористувачів.

Стаття 162. Поняття охорони земель.

Охорона земель – це система правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення.

Стаття 163. Завдання охорони земель.

Завданнями охорони земель є забезпечення збереження та відтворення земельних ресурсів, екологічної цінності природних і набутих якостей земель.

Стаття 166. Рекультивація порушених земель.

1. Рекультивація порушених земель – це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель.

2. Землі, які зазнали змін у структурі рельєфу, екологічному стані ґрунтів і материнських порід та у гідрологічному режимі внаслідок проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, підлягають рекультивації.

3. Для рекультивації порушених земель, відновлення деградованих земельних угідь використовується ґрунт, знятий під час проведення гірничодобувних, геологорозвідувальних, будівельних та інших робіт, шляхом його нанесення на малопродуктивні ділянки або на ділянки без ґрунту.

Стаття 211. Відповідальність за порушення земельного законодавства.

1. Громадяни та юридичні особи несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства за:

а) укладення угод з порушенням земельного законодавства;

б) самовільне зайняття земельних ділянок;

в) псування сільськогосподарських угідь та інших земель, їх забруднення хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами;

г) розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель;

д) невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням;

е) порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням;

ж) знищення межових знаків;

з) приховування від обліку і реєстрації та перекручення даних про стан земель, розміри та кількість земельних ділянок;

і) не проведення рекультивациі порушених земель;

ї) знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних споруд, захисних насаджень;

й) невиконання умов знімання, збереження і нанесення родючого шару ґрунту.

Таким чином, відповідно до вимог чинного законодавства України загальні заходи щодо охорони природи і раціонального природокористування у військах містять [1, с. 41–43]:

1. З охорони та раціонального використання водних ресурсів:

– виконання вимог основ водного законодавства України;

– дотримання норм і правил водокористування (наявність дозволу на спеціальне водокористування, дотримання норм і правил скидання стічних вод);

– створення санітарних зон охорони водних джерел (огороження водозабірних споруд, обмеження доступу до них сторонніх осіб);

– охорона від забруднення і виснаження запасів підземних вод (своєчасний тампонаж і консервація артезіанських свердловин, що не експлуатуються, дотримання санітарних зон охорони);

– удосконалення технологічних ліній, виробничих ділянок з метою скорочення споживання води і зменшення її забруднення (створення систем очищення і зворотного використання води на пунктах миття техніки тощо);

– забезпечення будівництва і експлуатації каналізаційних мереж, колекторів, насосних станцій і очисних споруд для прийняття і обробки господарсько-побутових, виробничих, дощових та інших забруднених стічних вод;

– обладнання баз і складів ПММ, парків техніки і котельних на рідкому пальному (мазуті) очисними пристроями для збору і обробки стічних вод, забруднених нафтопродуктами;

– обладнання каналізаційних і водопровідних систем контрольно-вимірювальними приладами, своєчасне проведення біологічних і фізико-хімічних лабораторних аналізів для обліку стічних вод, що скидаються, за кількісними і якісними показниками.

2. З охорони атмосферного повітря:

– дотримання вимог Закону України «Про охорону атмосферного повітря»;

– оформлення (одержання від місцевих природоохоронних органів Міністерства екології та природних ресурсів України) дозволів на викид котельними (іншими джерелами викидів) шкідливих речовин в атмосферу;

– дотримання норм гранично допустимих викидів пилу, аерозолів, оксиду азоту, оксиду вуглецю, сірчаного ангідриду та інших забруднюючих виробничих відходів у навколишнє природне середовище джерелами викидів;

– здійснення заходів щодо скорочення шкідливих викидів в атмосферу, устаткування обладнання (систем, установок) для вловлювання і знешкодження шкідливих речовин з викидів в атмосферу;

– контроль за роботою пиловловлюючих і газоочисних установок (ПГУ) з метою їх безперебійної та ефективної експлуатації;

– вжиття заходів щодо зниження токсичності вихлопних газів бойової та іншої техніки, контроль за налагодженою роботою двигунів техніки, що виходить з парку (обладнання у парках постів з газоаналізаторами і димомірами).

3. З охорони та раціонального використання земель:

– дотримання основ земельного законодавства України;

– виконання заходів щодо запобігання водній та вітровій ерозії ґрунтів, засоленню і заболоченню земель, протисельовим і протизсувним заходам;

– запобігання забрудненню земель стічними водами, отрутохімікатами, виробничими та іншими відходами;

– утримання у чистоті територій військових містечок (відповідність санітарним нормам гарнізонних звалищ сміття);

– рекультивація земель (відтворення родючого шару ґрунту) під час проведення будівельних, ремонтних та інших робіт, пов'язаних з порушенням поверхневого шару.

4. З охорони та раціонального використання лісових ресурсів:

- дотримання основ лісового законодавства України;
- озеленення і упорядкування санітарно-захисних зон, території військових частин (військових містечок);
- охорона лісових масивів (лісонасаджень) від самовільних порубок і пожеж, раціональне використання і своєчасне їх відтворення;
- виконання заходів щодо зменшення негативного впливу на стан лісів під час проведення будівельних робіт, занять, навчань, стрільб тощо;
- захист лісів від шкідників і хвороб, запобігання пошкодженню лісів стічними водами, хімічними речовинами, виробничими комунально-побутовими відходами і сміттям.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗА ТЕМОЮ № 2

1. Надати визначення понять «повітря», «атмосферне повітря».
2. Види контролю стану атмосферного повітря, стисла характеристика.
3. Надати визначення поняття «якість води».
4. Надати визначення поняття «рекультивація земель».
5. Надати визначення поняття «землі оборони».